

Jemen i en skärseld

(Intervju med Helen Lackner)

[Ur [Catalyst](#), vol 6, nr 1, vår 2022, s 99-119. Intervjuare Daniel Finn. Översättning från engelska, Göran Källqvist.]

Daniel Finn: Under de senaste 30 åren har Jemen formellt varit enad i en enda stat, även om det senaste decenniets konflikt i praktiken har brutit denna enhet. Men tidigare hade Jemen varit delat i två stater. Vad var ursprunget till denna uppdelning?

Helen Lackner: Jemen hade tidigare aldrig existerat som en enda stat inom de nuvarande officiella gränserna, och jag tror att det är värt att komma ihåg det när vi försöker analysera den aktuella situationen. Långt tillbaka fanns det ett antal olika stater som täckte olika delar av landet. Mer nyligen, på 1800-talet, hade vi det ottomanska styret i det som i grova drag blev gränserna för det som blev Jemens arabiska republik (JAR), eller Nordjemen. Efter briterernas ankomst 1839 tog de gradvis kontroll över det som till stor del om inte nödvändigtvis så exakt, senare blev Demokratiska folkrepubliken Jemen (DFR), eller Sydjemen.

Under den ottomanska perioden styrdes det som senare blev JAR i första hand av en zaidistisk imam. Denna person tillhörde en samhällsgrupp som anser sig härstamma från profeten Mohammed. I Jemen kallas de sayyider, i andra länder hashemiter. Det är särskilt relevant idag när man tittar på situationen för huthierna.

På 1800-talet och fram till mitten av 1900-talet fanns det två stater. En styrdes av en imam på teokratisk grundval. Längre söderut upprättade britererna när de anlände sin koloni i Aden och de östra och västra protektoraten, som till stor del lämnades åt sitt öde. Det var mycket mer kaos i det västra protektoratet än i det östra, där halvstater fungerade. Sådan var i grund och botten situationen fram till början av 1960-talet.

DF: Vilka faktorer låg bakom den republikanska militärkuppen 1962? Varför följdes den av ett inbördeskrig och att utländska styrkor intervenerade i Nordjemen?

HL: I Jemen kallas militärkuppen en revolution snarare än en kupp, trots att det objektivt var en kupp. Men i allmänhet beskrevs den av de flesta i landet och uppfattas idag som ett störtande av imamstyret och inledningen på en republik. Den ägde rum efter decennier av ilska mot imamen.

Imamerna styrde mycket enväldigt och förtryckande – speciellt den näst sista, Ahmad bin Yahya. Det hade förekommit ett stort antal uppror, de mest berömda 1948 och 1955, då grupper av utbildade eliter gick mot imamen och försökte störta honom militärt. De förtrycktes ytterst hårt: flera halshöggs och huvudena visades upp för allmänheten på olika ställen.

Det var en regim som många beskrev som reaktionär och jämförbar med den som fanns i Oman före 1970. Den kännetecknades bland annat av hög beskattning i hela landet, vilket gjorde livet svårt för befolkningen i stort, och mycket begränsade investeringar i de moderna sidor av livet som folk var intresserade av, som sjukvård och utbildning.

Imamen hade också skickat ett antal officerare för utbildning i Irak. De återvände med en arabiskt nationalistisk ideologi, och därmed med antimonarkistiska uppfattningar som gjorde dem redo att

göra sig av med imamen.

Ahmad bin Yahya dog i sin säng. Hans efterträdare, hans son Muhammad al-Badr, var i vissa avseenden ganska progressiv och förväntades arbeta mycket mer inom arabiskt nationalistiska ramar, men satt knappt 10 dagar vid makten innan han störtades. Orsaken till att det blev ett inbördeskrig var att revolutionärerna inte lyckades döda honom. Han kom undan och reste norrut, där han samlade ihop stamfolk och fick stöd från den saudiska regimen och andra för att slå tillbaka.

Revolutionärerna stöddes omedelbart av den egyptiska ledaren Gamal Abdel Nasser, som skickade ett stort antal soldater till Jemen. Tidvis var det uppemot 70.000 egyptier i landet, liksom en hel del administratörer och politiska rådgivare som i själva verket var mer än rådgivare. Det var ett inbördeskrig men med betydande internationell inblandning, precis som inbördeskriget idag.

Egyptierna stödde den republikanska sidan medan sauderna och britterna stödde den monarkistiska sidan. Britterna var lite mindre öppna om sin inblandning, men man kan kalla det en öppen hemlighet. De skickade en del specialenheter (SAS), och monarkisterna fick till och med en del israeliskt stöd.

I slutet av 1967 eller början av 1968 hade inbördeskriget nått ett dödläge. Efter att Nasser drog tillbaka sina trupper försökte rojalisterna ta över staden Sana'a, med en 70 dagar lång belägring som än idag är mycket omtalad i jemeniternas minne. Men belägringen lyckades inte driva bort republikanerna. 1967-1969 skedde en process där de mest extrema rojalisterna besegrades eller marginaliserades, medan å andra sidan den republikanska sidans vänster också marginaliserades. I en del fall dödades människor.

Det möjliggjorde det avtal som slöts 1970. De som skrev under det kom överens om att behålla republiken. Men det var en "republik" av högerrepublikaner och imamstyrets mindre extrema anhängare. Ingen av imamens familj tilläts återvända, men samtidigt krossades också rörelsens vänsterflygel.

DF: Hur gick det till när Ali Abdullah Saleh blev ledare för Nordjemen i slutet av 1970-talet?

HL: Ali Abdullah Saleh var en arméofficer från en liten stam vid namn Sanhan, som är en mindre gren av det viktigaste stamförbundet i Jemen, Hashid. 1977-1978 mördades tre jemenitiska presidenter, inklusive två i norr. Den förste var Ibrahim al-Hamdi, som fortfarande minns och vördas över hela landet som jemeniternas stora hopp. Han mördades i oktober 1977, just innan han skulle resa till Aden för att skriva under en överenskommelse om enhet med presidenten i söder, Salim Rubai Ali, känd som Salmine.

Efter mordet på al-Hamdi blev en annan officer, Ahmad al-Ghashmi, president i Sana'a. Han mördades i sin tur i juni 1978, förment av ett sändebud från Salmine. Det diskuteras om det verkligen var vad som hände – alltså, mördarens identitet är klarlagd eftersom de dog tillsammans, men om det var på Salmine's order är en annan fråga. Hursomhelst använde ledarna i söder det som en chans att döda Salmine, och på så sätt hade Jemen förlorat tre presidenter fram till slutet av juni 1978.

Vid den tidpunkten genomfördes flera åtgärder i Sana'a. Jag misstänker att Saleh utsågs till president under antagandet att han i grund och botten bara skulle ta order från olika personer. När jag reste till Sana'a 1980 förväntade sig alla, under denna period och flera år efteråt, att det närsomhelst skulle ske en kupp. Vi förväntade oss att vakna och upptäcka att han hade mördats.

Det sades att ingen ville sälja honom en livförsäkring för en miljon dollar, eftersom det skulle bli nödvändigt att betala ut den så snabbt. Historien har förstås visat att det var ett felaktigt antagande. Han satt kvar som president i 33 år.

DF: Vad hade kampen mot den brittiska kolonialväldet i Aden på 1960-talet för karaktär? Och vad blev resultatet av den kampen?

HL: Aden var en annan situation. Efter revolutionen i Sana'a 1962 hade nationalisterna i söder skäl att på allvar utmana det brittiska kolonialväldet. Det hade under hela denna period funnits mer eller mindre betydande utmaningar mot det brittiska styret. Men de var lokala: vid den tiden var det jemenitiska samhället i söder mycket splittrat.

Efter 1962 fanns å ena sidan inflytandet från nasserismen, och å den andra också ett uppsving för fackföreningsrörelsen i Aden. Fackföreningarna var en mycket viktig del av den regionala vänsterpolitik som hade vuxit fram sedan början-mitten av 1950-talet. Ända sedan raffinaderiet byggdes fanns det en stark fackföreningsrörelse i Aden.

Ett antal personer som hade skickats för att studera vid det amerikanska universitetet i Beirut återvände starkt påverkade av Arabnationalistiska rörelsen (ANM), som bildades 1958. ANM var anfader till många vänsterrörelser i arabvärlden, som de två viktigaste palestinska vänsterorganisationerna, Folkfronten för Palestinas befrielse (PFLP) och Demokratiska fronten för Palestinas befrielse (DFLP), liksom rörelsen i Oman, Folkfronten för Omans och Persiska vikens befrielse (PFLOAG).

Det var en kombination av två rörelser, en huvudsakligen landsbygdsbaserad som var förknippad med ANM, och en stadsbaserad som härrörde ur fackföreningsrörelsen. Det är därför det slutade med lika mycket kamp mellan två konkurrerande rörelser som med en kamp mot britterna: Fronten för befrielse av det ockuperade Sydjemen (FLOSJ) som var knuten till fackföreningarna och hade en mycket nasseristisk politisk inriktning, och Nationella befrielsefronten (NLF). Det fanns ANM-personer i NLF, liksom personer med en ännu tydligare vänsterideologi, och andra med en mer staminriktning. Det var en mycket mångsidigare rörelse än FLOSJ.

Innan britterna lämnade på sommaren 1967 stred dessa två grupper mycket mer med varandra än någon av dem gjorde med britterna. NLF besegrade i själva verket FLOSJ i augusti detta år, vilket är en av orsakerna till varför britterna förhandlade om självständigheten med NLF istället för med FLOSJ.

Ett annat skäl var att FLOSJ i britternas ögon och även i verkligheten var nära förknippad med nasserismen, och under denna period ansåg britterna att Nasser bara var lite bättre än djävulen. En tredje faktor var att de visste väldigt lite om NLF. När man läser de dokument och memoarer som brittiska tjänstemän skrev om perioden, så medger de ofta att de i grund och botten inte hade en aning om vad NLF var.

DF: Varför hamnade Sydjemen efter britternas tillbakadragande under NLF:s styre och varför blev det sedan det enda arabiska landet som officiellt stödde en sovjetliknande marxism? Vad innebar systemet egentligen för folket som det styrde över, bakom retoriken?

HL: Den andra delen av din fråga är lättast. Vad det innebar för folket var en mycket rimlig levnadsstandard – faktiskt en levnadsstandard som översteg statens finansiella förmåga, med tanke

på de ekonomiska omständigheterna och statens begränsade naturtillgångar. Det är viktigt att komma ihåg att de två viktigaste ekonomiska tillgångarna i den delen av Jemen var hamnen i Aden, vars verksamhet föll samman i och med stängningen av Suezkanalen efter det arabisk-israeliska kriget 1967, och den brittiska militärbasen, som förstas stängde när britterna lämnade.

En av DFR-regimens viktigaste tillgångar var dess förmåga att ge god utbildning, sjukvård, infrastruktur och jobb i hela landet. De flesta hade inkomster som inte var särskilt fantastiska men som, tack vare matsubventioner och annat grundläggande stöd, räckte för att försörja deras familjer.

Det är den aspekt av regimen som folk än idag ser tillbaka som "den gamla goda tiden". Andra ser idag tillbaka på den brittiska kolonialperioden som "den gamla goda tiden". Men de som kommer ihåg DFR, och deras barn och nu barnbarn, minns den förvisso positivt för att den tillhandahöll en tillräcklig levnadsstandard utan korruption och utan större skillnader. Det gällde både i städerna och på landsbygden – de flesta människorna bodde även under denna period på landet – trots det faktum att jordbruksreformerna och systemet på landsbygden inte med några mått var tillfredsställande.

Vad gäller den första delen av frågan: varför blev landet det enda land som stödde marxism i någon form eller sort? De kallade det för övrigt inte för marxism – de kallade det "vetenskaplig socialism". Man måste titta på hela den historiska period som det handlar om. Vi talar om 1970- och 1980-talen, efter att den sino-sovietiska konflikten formellt tagit slut. Vi talar också om resterna av inverkan från Kulturrevolutionen i Kina. Det hade redan tidigt funnits ett starkt inflytande från Kina: debatterna i Jemens socialistiska parti (JSP) återspeglade dessa frågor.

Jag tror att det till stor del var möjligt på grund av den övergripande internationella situationen. Från och med 1967 drabbades nasserismen och den arabiska nationalismen av nederlag, samtidigt som baathismen i Irak och Syrien också till stor del var misskrediterad för alla som kände till något om dessa regimer. Därför var det den östeuropeiska, kinesiska eller kubanska socialismen som verkade ge en möjlig eller rimlig framtid. Det fanns en stor kubansk medicinsk delegation i Aden – kubanerna utbildade och utvecklade den medicinska skolan där. Det gav ett starkt ideologiskt inflytande.

Vi måste också komma ihåg att det kalla kriget pågick, och Sovjetunionen ansåg det således mycket lämpligt att ha tillgång till Aden som örlogspostering och en sorts fotfäste i regionen, i synnerhet som resten av den arabiska halvön precis som idag styrdes av enväldiga monarkier. Även om det inte är hela svaret, så tror jag att de faktorer som jag nämnde starkt bidrog till det.

DF: Varför utvecklades det sedan en blodig maktkamp mellan rivaliserande fraktioner i det härskande partiet i Sydjemen på 1970- och 1980-talen?

HL: Det korta svaret är, jag önskar att jag visste! Jag bodde där i 5 år, vilket är en stor del av den tid som regimen existerade. Det var en av de saker jag frågade ledarna när jag mötte dem. Den viktigaste fråga jag hela tiden ställde till dem, och som jag aldrig fick något svar på, var: varför använde de modeller utifrån istället för att utveckla sin egen marxistiska analys på basis av landets sociala och ekonomiska verklighet?

Den tidiga periodens fraktionism hade helt klart ett samband med det jag just talade om. Av de högsta ledarna ansågs exempelvis Salmine vara en populist som följde den kinesiska linjen, medan Abdul Fattah Ismail sågs som en sorts byråkrat med ett mycket entydigt sovjetiskt byråkratiskt

förhållningssätt. Ali Nasir Muhammad betraktades som en pragmatiker mitt emellan dem. Man skulle kunna säga att dessa skillnader mellan dem var en faktor.

Många säger att det bara var ett stamkrig. Jag accepterar inte det. Händelserna 1986, som var den blodigaste av alla strider, spårade ur och blev verkligen ett stamkrig. Efter de inledande striderna den 13 januari angreps och dödades människor på grund av sina identitetskort och var de kom ifrån. Det förföll till ett stamkrig, eller ett regionalt krig, men det var det inte från början.

Enligt min åsikt var striderna 1986 till en början inget annat än en maktkamp. ”Jag vill ha din position.” Några månader efter händelserna återvände jag till Jemen. Jag hade några månader tidigare, i oktober 1985, publicerat min bok om DFR, och många personer ville att jag skulle skriva en analys av händelserna 1986 till en arabisk utgåva, även om det aldrig blev av. Jag tillbringade en månad med att resa runt i både DFR och Sana'a, dit den besegrade fraktionen hade tagit sin tillflykt, och intervjuade så många ledare som jag kunde få tag i och gjorde högvis med anteckningar, som jag fortfarande har kvar.

Jag ställde ett antal frågor till dem: vilka skillnader finns mellan er avseende utrikespolitiken? Vilka är skillnaderna avseende social politik, ekonomisk politik och i synnerhet politiken för landsbygden? Till syvende och sist utgjorde svaren en massa sidor nonsens. Min slutsats blev att det enda de stred om var att komma till toppositionen. Det gäller förvisso 1986.

Den tidigare maktkampen 1969 var mycket tydligare en sammandrabbning mellan vänster och höger om olika politik. Maktkampen 1978 betraktades i huvudsak som en antipopulistisk aktion mot de som var för Kina, där den mer direkt sovjetvänliga sidan nådde framgångar. Jag är osäker på hur mycket det besvarar frågan, men på den tiden tyckte jag verkligen, och det gör jag än idag, att striderna till stor del var kontraproduktiva.

En annan sak man måste komma ihåg är saudiernas, briterernas och alla möjliga andras stöd och sponsring till oppositionen mot DFR, vilket helt klart drev på dem. Regimen tvingades kämpa mot väpnade anfall och fiender från andra sidan gränsen, inklusive personer som hade besegrats när den brittiska kolonialismen upphörde och senare efter striderna 1969, 1978 och 1986.

De hade förvisso verkliga fiender, och det var uppenbart att dessa fiender skulle använda både direkta och indirekta medel för att gynna splittring och meningsmotsättningar inom ledarskapet. Men de kunde ha besvarat dessa provokationer med en mer enad front, vilket de uppenbarligen inte gjorde.

DF: Hur gick enandet av de två delarna av Jemen i början av 1990-talet till? Vilken sorts system uppstod i den nya staten efter enandet?

HL: Enandet 1990 ägde rum som ett resultat av flera faktorer. Jemenitisk enhet hade sedan länge varit den mest populära politiska parollen bland befattningshavare i båda delarna av landet. Varje morgon stod barnen i jemenitiska skolor upp och framförde de vanliga nationella parollerna. Av de tre delarna var Jemens enhet den mest populära. De andra två var ”försvar av den jemenitiska revolutionen” och ”tillämpa Femårsplanen”. Det var mycket djupt rotat.

Folk hade också en tendens att ha släktingar i den andra delen av landet. Ett enormt stort antal sydjemeniter flyttade via norra delen för att arbeta i Saudiarabien och Gulfstaterna, eftersom JAR hade en specialöverenskommelse med saudierna, som innebar att dess medborgare inte behövde gå

via de vanliga regelsystemen för utländska arbetare och kunde komma och gå som de ville och arbeta utan någon beskyddare. Det var mycket lämpligt att resa in på nordjemenitiskt pass, så många från söder reste till Sana'a för att hämta ett JAR-pass, vilket var tillåtet.

Enligt min uppfattning finns det en enda jemenitisk nation, även om det finns skillnader mellan en person från de östligaste delarna och en från längst i norr. Det finns vissa gemensamma drag som de flesta jemeniter delar. I flera decennier ansåg jag det vara ett skämt när folk pratade om arabisk enhet – jag trodde aldrig att det skulle kunna hända – medan jag alltid ansåg att jemenitisk enhet var en verklig möjlighet, eftersom det fanns dessa kulturella och historiska band mellan människor från alla delar av landet – inklusive några delar som för närvarande *inte* är en del av det.

Det fanns förstås ett antal politiska element. Å ena sidan var både DFR och JAR inrikespolitiskt i kris. Vid den tiden hade Ali Abdullah Saleh suttit vid makten i 10 år. Hans regim hade konsoliderats och gav upphov till betydande missnöje inom befolkningen. 1986-1987 hade oljeinkomsterna bara just börjat komma. Det förekom ett uppror i en central region mot hans regim. Saleh hade problem att ta itu med.

Efter 1986 var DFR-regimen i grund och botten misskrediterad inom befolkningen, eftersom alla bara såg striderna den 13 januari som en blodig maktkamp, under vilken minst 5.000 människor dödades. Det hade sedan 1969 varit en massiv utvandring av raden av besegrade fraktioner. Trots ett antal mycket positiva försök lyckades inte regimen återupprätta trovärdigheten inom befolkningen – till exempel tillät den mycket mer yttrandefrihet och lät andra partier existera.

En av de saker som stimulerade enheten var när olja upptäcktes på ett speciellt ställe, nämligen på gränsen mellan de båda jemenitiska staterna och Saudiarabien. Man ansåg, med rätta tror jag, att om de två delarna av Jemen började strida med varandra om oljan, så skulle sauderna ta alltihop. Det var förvisso ett mycket bättre alternativ att bilda en enad stat.

Saleh var för det. Han trodde – och jag tror att historien har givit honom rätt – att han skulle kunna manipulera den och vara den starkare delen. Vid tiden för enandet fanns det omkring 9 miljoner jemeniter från JAR och cirka 2 miljoner från DFR, så befolkningsbalansen var till mycket stor fördel för den norra delen.

Det debatteras än idag en hel del om vad enhetsöverenskommelsen innebar, eftersom Jemenitiska socialistiska partiet ansåg att de hade enats om ett federalt system och att Saleh hade lurat deras dåvarande ledare, Ali Salem al Beidh, att gå med på fullständig enhet. Det är en vida spridd historia, och den kan vara sann – jag har ingen aning.

På den tiden hälsades enheten med stor entusiasm av jemeniter överallt, eftersom det var något som folk hade strävat efter: att kunna resa omkring fritt, och att folk i söder skulle kunna få tillgång till de materiella varor som fanns i norr. Många människor hade två huvudsakliga förhoppningar på enhet som är värda att påminna om.

Som du kanske vet är kat en mild drog som används vida i Jemen. I DFR fanns det regler enligt vilka den bara fick användas på veckoslut och helger. I JAR var den tillåten jämt och hade spridit sig enormt – och den har spridit sig ännu mer sedan dess. Många människor i båda delar av Jemen hoppades att syds regler om kat skulle införas i hela landet.

En annan sak som många kvinnor säkert hoppades på var att DFR:s familjelagar skulle råda. De gav

kvinnor en mycket bättre ställning. Officiellt gav de dem fullständiga rättigheter i jämförelse med situationen i JAR.

Det som hände var givetvis motsatsen. Sana'as lagar om kat spreds till hela Jemen och nu ser man folk tugga eftermiddagar och kvällar överallt i landet. Nords familjelagar infördes. Kvinnor i söder och faktiskt kvinnor i hela Jemen upptäckte efter det att deras situation försämrades avsevärt.

1994 ägde det rum ett kort inbördeskrig, när en del personer i söder på nytt försökte hävda sin självständighet. De besegrades militärt av Salehs trupper, med stöd inte bara från ett antal islamister och "afghaner", som de kallas – folk som har återvänt från jihad i Afghanistan – utan också från de som hade besegrats 1986. Det har betydelse idag när man tittar på situationen avseende övergångsrådet i söder och syds separatism, eftersom det inom styrkorna som är för Saleh finns en man som senare blev Salehs efterträdare som president, Abdrabbuh Mansur Hadi, som hade befunnit sig på den förlorande sidan 1986.

Efter 1994 spred sig den regim som Saleh hade genomfört i JAR till hela Jemen. Det var en regim där det fanns formell demokrati och andra partier, men där besluten i huvudsak togs av en liten militärklick av kleptokrater. Det orsakade förstås en hel del missnöje i söder. Det uppskattades inte speciellt heller i norr, men de var vana vid det.

DF: Vad skulle du säga var de viktigaste faktorerna bakom upproret efter 2011 som till sist jagade bort Saleh? Hur mycket tror du Jemen hade gemensamt med andra arabländer som vid samma tid drev bort sina härskare?

HL: De saker jag just tog upp om ilskan mot Salehs styre var förvisso viktiga beståndsdelar som ledde till upproret. Denna ilska var speciellt resultatet av den ökade fattigdomen i hela landet.

Jag såg i början av 2000-talet fattigdom som jag hade sett på ställen som Pakistan eller Västafrika och aldrig trodde att jag skulle se i Jemen. Det berodde på att det inte fanns några jobb, befolkningen ökade med 3% varje år medan resurserna inte gjorde det, och kleptokraterna lade vantarna på allt de kunde, och lämnade väldigt lite till någon annan. Man kunde varje år se allt fler fattiga människor som tiggde på gatan.

De politiska spänningarna ökade. Salehs politik av söndra-och-härska påverkade alla, men den var mycket mer inriktad på de mest nordliga delarna, där huthirörelsen uppstod. Mellan 2004 och 2010 förekom 6 krig mellan huthierna och Salehregimen. I söder började kriget i slutet av 2006 med separatiströrelsen där, som uppstod bland de tusentals militära officerare och säkerhetsfolk som hade avskedats efter 1994 och blev utan inkomster.

Korruptionen gjorde folk arga överallt. Unga människor kanske utbildade sig men hittade inga jobb. 2009-2010 försökte Saleh ändra konstitutionen så att han skulle kunna ställa upp i val igen, och han förberedde sin son för att ärva presidentskapet.

Det för oss till andra halvan av din fråga. Saleh hoppades att till slut få en "republikansk monarki", efter den modell som Hafez al-Assad med framgång hade tillämpat i Syrien och som Hosni Mubarak misslyckades med att genomföra i Egypten, och vilken innebar att makten överfördes till deras söner. Även i andra avseenden var ilskan i Jemen mycket lik den i andra länder: ekonomiska problem, fattigdom, brist på demokrati och frihet.

Det fanns verkligen mycket mer frihet i Jemen vad gällde att säga vad man ville. Saleh hade insett att det gick att låta folk tala och säga vad de ville så länge de inte hade något inflytande. Det var inte fallet i Syrien, till exempel, och ännu mindre i Egypten och Tunisien. Men vad gäller ekonomiska, sociala och politiska krav tror jag att det till stor del var samma sak överallt. Liknande krav ställdes också i Algeriet och Sudan 10 år senare.

DF: Hur kunde landet förfalla till inbördeskrig efter den om än trevande perioden av öppning eller hopp 2011 och 2012? Vilken roll spelade utländska makter i det som hände?

HL: 2011 tvingades Saleh bort från makten. Den jemenitiska militären splittrades. Ett antal av Salehs anhängare anslöt sig till proteströrelsen, inklusive en större militär enhet. Sedan blev det en rad militära sammandrabbningar mellan Saleh-lojalister och påstådda anhängare till revolutionen.

Det ledde till internationella ingripanden. Det var en grupp stater som kallades Jemens vänner, och bestod av de flesta större länderna i världen, inklusive Samarbetsrådet för staterna vid Persiska viken (GCC – Gulf Cooperation Council). De stödde det som kallades GCC-initiativet, som senare, efter november 2011, blev GCC-överenskommelsen.

Bland överenskommelsens villkor fanns att Saleh skulle avgå som president. Men eftersom Saleh fortfarande var politiskt stark tvingades han varken ut ur landet eller ut ur dess politik. Han behöll kontrollen över Allmänna folkkongressen, som var hans politiska skapelse och fortfarande är ett av landets viktigaste politiska institutioner eller partier.

GCC-överenskommelsen gav upphov till en övergångsstat som skulle vara i två år. Dess president blev Abdrabbuh Mansur Hadi, som hade varit Salehs vicepresident. Han valdes i ett val utan motkandidater. Hadi hade sin bakgrund i DFR, som ledande medlem i den fraktion som besegrades 1986, så han blev Jemens första president från de södra delarna.

Övergångsstaten antogs bli kvar från 2012 till 2014, och skulle innehålla ett antal olika delar: en nationell enhetsregering, reform av säkerhetssektorn, och något som kallades Nationella dialogkonferensen, som var tänkt att om nödvändigt få fram en ny konstitution och lösa landets grundläggande politiska problem. Alla dessa initiativ misslyckades.

50% av den nationella enhetsregeringen representerade Salehs anhängare. De övriga 50% skulle delas mellan den formella politiska oppositionen i parlamentet, som bestod av Islahpartiet, som är en kombination av folk från stammarna i norr och islamister, och en hel räckta andra partier, inklusive baathisterna, socialisterna och nasseristerna, plus det som kallades de nya krafter som uppstod ur upproret – ungdom, kvinnor och civilsamhället.

Denna regering fick rykte om sig att vara den mest korrumperade regering som någonsin har funnits i Jemen. Den förlamades i betydelsen att inte göra någonting. Reformen av säkerhetssektorn misslyckades av en hel massa skäl, men speciellt eftersom den inte lyckades få de viktigaste säkerhetsenheterna att flytta sin lojalitet från Saleh till staten. Nationella dialogkonferensen misslyckades av en hel massa andra orsaker. Den sköttes illa av FN. Den hade 9 arbetsgrupper som skulle ta itu med olika frågor, inklusive huthierna, frågan om söder och den nya form som staten skulle ta. De lyckades inte komma överens om en enda av de viktigaste frågorna.

Under konferensen, som varade i 11 månader 2013-2014, ökade huthierna kontrollen över sitt hemområde, och utvidgade den till andra omgivande områden. De började också bygga en allians med

Saleh: han hade tidigare varit deras främsta fiende, men både huthierna och Saleh var mot federalism, som var en av övergångsregimens viktigaste förslag, och de var mot regimen existens. De hade en gemensam fiende så de gick ihop och drev i början av 2015 bort regeringen. De arbetade tillsammans i en allians som blev alltmer spänd tills huthierna dödade Saleh i december 2017.

Det fullskaliga kriget startade egentligen 2015. Kriget var i huvudsak en intern jemenitisk konflikt mellan en rad olika fraktioner, med olika samhällsgrupper och regionala aspekter inblandade. Den internationella rollen är en ytterligare, förvärrande faktor. Interventionen som genomfördes av Saudiarabien och den koalition av 10 stater som de ledde – vara bara två var verkligt betydelsefulla, saudierna själva och Förenade Arabemiraten – förvärrade bara nivån på dödandet och den förfärliga humanitära situationen.

DF: Ser du någon anledning till försiktig optimism om att konflikten kan lösas och landet kan gå tillbaka till en mer fredlig och stabil situation?

HL: Det går att få till stånd ett avtal mellan huthierna och deras motståndare, på villkor att det blir en avsevärd förändring av FN:s säkerhetsråds resolution 2216 från 14 april 2015, som har varit avgörande för FN:s aktioner i Jemen. Den kräver i själva verket att huthierna kapitulerar fullständigt.

Huthierna har vunnit mark mellan 2015, då det röstades om denna resolution, och idag. De kontrollerar nu 70% av landets befolkning, och de har en fungerande regering i de områden de kontrollerar. Det kanske är en hemsk regering. Den kanske är ytterst förtryckande. Den kanske är fundamentalistisk. Men den fungerar.

Å andra sidan har de som är mot dem, och i synnerhet den internationellt erkända regeringen, blivit allt svagare. Regeringen har knappt någon bas alls i landet. Den representerar bara en liten grupp personer som är mot huthierna.

Det är möjligt med ett avtal mellan huthierna och saudierna, som huthierna anser vara den viktigaste parten att förhandla med, eftersom saudierna i själva verket har förlorat kriget efter 7 år. Det har kostat dem massor av pengar, och också skadat deras rykte enormt, tillsammans med andra faktorer, som mordet på Jamal Khashoggi. Jag tror att Mohammed bin Salman är redo för ett avtal.

Frågan är om det går att nå ett avtal med huthierna. De har kört lite fast i sin nuvarande offensiv, men den har sakta gått framåt, och det finns förvisso en del fraktioner bland dem som vill fortsätta den, medan andra fraktioner kanske vill nå en överenskommelse. Men det är möjligt med ett sådant avtal.

Även om det blir ett avtal så kommer alla andra tvistefrågor att kvarstå, från separatiströrelsen i söder till splittringarna bland de sydliga separatisterna själva och de olika politiska fraktionerna i norr. Dessa konflikter kommer att bli kvar tills det uppstår ett helt nytt förhållningssätt till politik i Jemen, med början bland gräsrotterna, som skulle hjälpa till att utveckla en ny politisk klass som inte är ett gäng egoistiska tjuvar.

Vi måste också komma ihåg att Jemen ligger på Arabiska halvön och att saudierna kommer att fortsätta att ha ett massivt inflytande. Emiratierna har också byggt upp sitt inflytande, som ingalunda är positivt. Iran har ett visst inflytande över huthierna, om än inte avgörande i den mening som många personer hävdar att det är. Yttre inblandning i en eller annan form kommer att fortsätta, även om

striderna formellt upphör.

Utöver detta har landets ekonomi fullständigt fallit samman, så det kommer att bli ett massivt behov av ekonomiskt stöd till uppbygget. Jag fruktar framtidsutsikterna av en nyliberal politik, att konsultfirmor från väst utnyttjar saudiska och emiratiska fonder för att gynna sina egna intressen och skapa utvecklingsprogram som skulle förvandla Jemen till en kopia, en lågkvalitativ version av de sämsta emiraten – jag talar om de fattiga emiraten, inte Dubai och Abu Dhabi. Det är inte en framtidsutsikt att se fram mot.

DF: FN:s nya speciella sändebud till Jemen. Hans Grundberg, tillkännagav den 1 april en överenskommelse om två månaders vapenvila. Hur uppnåddes denna överenskommelse, och vilka är de långsiktiga konsekvenserna för Jemen?

HL: Vapenvilan är i sig själv helt klart en viktig händelse, genom att vara det första framgångsrika försöket att stoppa striderna. Det medför också en del viktiga åtgärder som kommer att förbättra det jemenitiska folkets levnadsförhållanden. En trolig orsak till vapenvilan var att ledare från alla sidor försenat erkände att det inte var möjligt med ett genombrott i det militära dödläget i regionen runt staden Marib.

Marib är av särskild betydelse som den internationellt erkända regeringens (IRG) sista verkliga fäste. Två års huthioffensiver har inte lyckats rubba IRG:s trupper trots extremt stora förluster av liv. När huthierna i slutet av 2021 verkade stå på randen till seger, visade koalitionen sin beslutsamhet att försvara Marib genom att föra in förstärkningar från andra ställen i Jemen.

En andra orsak har varit de internationella aktörernas – speciellt saudierna och emiratierna – ökande frustration inför sina jemenitiska kollegors misslyckande att agera enat och verkligen söka efter en lösning. Det blev ett ytterst begränsat svar på FN:s vädjan i början av mars om en Humanitär svarsplan, och den fick ihop mindre än en tredjedel av den summa den försökte få. För det tredje visade Grundberg skicklighet och beslutsamhet i sin roll som sändebud, efter utnämningen i augusti 2021, och tog initiativ till en process av diskussioner med de olika parterna. Förhoppningsvis kommer dessa diskussioner att bära frukt under den kommande perioden.

Under en separat utveckling organiserade Samarbetsrådet för staterna vid Persiska viken något som beskrevs som en tio dagar lång intern jemenitisk dialog i Riyadh. Förutsägbart nog vägrade huthierna att delta i ett möte som samlades i huvudstaden i det land som är ansvarigt för att ha inlett flygkriget i Jemen. Det blev ett möte med de huthifientliga krafterna, vars olika fraktioner är ömsesidigt fientliga mot varandra, om än inte indragna i militära konflikter.

Även om det förväntades leda till en del förändringar i IRG:s ledarskap, så blev resultatet en överraskning som inte hade så mycket med det faktiska mötet att göra. Den 7 april tillkännagav Hadi att han och hans vicepresident drog sig tillbaka, och att de skulle ersättas av ett presidentråd (PLC) med 8 män (och ingen kvinna). Han läste från ett förberett manuskript på ett sätt som liknade den libanesiske presidenten Saad Hariris framtvungade avgång 2017, också efter saudiska påtryckningar.

PLC har bland annat till uppgift att förhandla om fred med huthierna. Detta organ tvingades fram av de saudiska och emiratiska regimerna utan att ha konsulterat jemeniterna själva, och är sammansatt av personer vars fiendskap är ökänd. Det har nu träffats i Aden, men det återstår att se om det kommer att kunna fungera effektivt och uppfylla sina ansvarigheter.

Grundberg går vidare med breda konsultationer med de relevanta jemenitiska parterna. FN:s sändebud kommer troligen att utvidga deltagandet i samtalen för att förbättra könsbalansen och inkludera inflytelserika figurer från civilsamhället. Det är avgörande för att uppnå en verkligt hållbar fred som svarar mot jemeniternas behov av rättigheter, möjligheter och en acceptabel levnadsstandard. Det är en öppen fråga om det nyligen inrättade presidentrådet kommer att underlätta eller komplicera Grundbergs uppgifter.

Det verkar nu mer sannolikt med en överenskommelse om att få slut på striderna, eftersom de flesta ledarna inser att det nuvarande dödläget sannolikt inte kommer att brytas. Men det kommer att krävas mycket mer än förhandlingar mellan de nuvarande fraktionerna för att uppnå en hållbar fred och en regering som är inriktad på att ta itu med befolkningens problem i sin helhet. Problemen är enorma, med mer än 80% av befolkningen under fattigdomsgränsen och sju års ödeläggelse av Jemens både fysiska och sociala infrastruktur.